

ВПЛИВ ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ВИБІР МОДЕЛІ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СУБ'ЄКТІВ ТУРИСТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

THE INFLUENCE OF TRANSFORMATION PROCESSES ON THE CHOICE OF A MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF COMPETITIVE POTENTIAL OF TOURISM INDUSTRY ENTITIES

У статті розглянуто вплив трансформаційних процесів на вибір моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Охарактеризовано класифікацію трансформаційних процесів. Досліджено трансформаційні процеси та виділено його основні етапи (фази). Досліджено трансформаційні процеси та виділено його основні етапи (фази): турбулентність, флуктуація, біфуркація, деформація, трансформація. Охарактеризовано дві основні моделі трансформації: градуалістська модель та модель «шокової терапії». Встановлено, що найбільш прийнятною моделлю трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії в Україні є модель «шокової терапії». Створення моделі дозволить забезпечити трансформаційний прорив в економіці та розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії зокрема; забезпечити розширене відтворення конкурентних переваг та безпечний сталий розвиток туристичної індустрії в цілому.

Ключові слова: трансформація, трансформаційні процеси, конкурентний потенціал, туристична індустрія, суб'єкти туристичної індустрії.

The article elucidates the impact of transformational processes on the choice of a model for the development of the competitive potential of tourism industry entities. The classification of transformational processes is described with an emphasis on their economic content, direction, main tasks, reasons, and scale. The study highlights the main stages (phases) of transformational processes. They are: turbulence (caused by the appearance of a "transformer" and accompanied by the instability of the development of the tourism industry); fluctuation (causes a deviation in the development of the competitive potential of tourism industry subjects (imbalance); bifurcation (appearance of a deep crisis in the development of the competitive potential of the tourism industry entities); deformation ("appearance" of first signs of a new model for the development of the competitive potential of tourism industry entities); transformation (emergence of a new model of development of the competitive potential of tourism industry entities). The article offers an overview of the research papers by Ukrainian and foreign scientists regarding the experience of applying models of economic transformation in countries in the post-war period with a focus on two main models of transformation: the gradualist model and the "shock therapy" model. The "gradualist" model is built on gradual transformational changes, involving the experience of the "old" model and its elements. In this model, the state plays an important role in regulating the processes of transformation of the competitive potential of the entities of the tourism industry. The model of "shock therapy" is a more radical method of transformational changes and involves in-depth intensive changes that fully destroy the "stereotypes of the old model". In Ukraine, the most acceptable model of transformation of the competitive potential of the tourism industry subjects is the "shock therapy" model. The implementation of such a model will ensure a transformational breakthrough in the economy and the development of the competitive potential of tourism industry entities, in particular. This will create the basis for intensifying the reproduction of competitive advantages and safe sustainable development of the tourism industry as a whole. The result of transformational changes will be leadership in the international arena of providing tourist services and high efficiency of all economic processes in the postwar period.

Key words: transformation, transformational processes, competitive potential, tourism industry, subjects of tourism industry.

УДК 338.48-004.922

DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.85-4>

Єрко І.В.

к.геогр.н., доцент кафедри туризму та готельного господарства, Волинський національний університет імені Лесі Українки

Ierko Iryna

Lesya Ukrainka Volyn National University

Постановка проблеми. Швидкість перебігу трансформаційних змін залежить від багатьох чинників, серед яких варто виділити силу дії «трансформатора», активності трансформаційної політики, рушійних сил трансформації, наявності трансформаційних ресурсів тощо. Отож, систему, процес, явище, а у випадку дослідження – конкурентний потенціал суб'єктів туристичної інфраструктури можна вважати трансформованими за умови появи якісних та кількісних змін, які дозволили поглинути «стару» модель і утворити кардинально «нову» модель розвитку економіки із новими способами та формами діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження трансформації та трансформаційних процесів займалось чимало науковців, зокрема, Івченко Є.А. досліджує трансформацію як поняття

та підходить до його розуміння в економічному контексті; Барановський О.І. характеризує зміст трансформаційних процесів в економічних системах; Савушкін Д.І. досліджує особливості та закономірності трансформаційної економіки в ринковому середовищі.

Постановка завдання. Цілі статті полягають у дослідженні впливу трансформаційних процесів на вибір моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Окремі науковці для «розкриття динамічної сутності процесів трансформації використовують категорію «трансформаційного хреста», суть якого полягає в нерівномірному регресі наявної і прогресі нової економічної системи. У просторі, де ці системи (які не мають цілісної структури)

в основному, врівноважують одна одну, утворюється поле трансформаційної нестабільності, що виражається дифузією інститутів, слабкістю економічних і формуванням неекономічних детермінант, нелінійним плином (турбулентністю) часу і мозаїчністю економічного простору, нерівномірною, диспропорційною економічною динамікою. А розуміння динамічної сутності процесів трансформації розширюються завдяки визначенню такого компонента, як трансформаційний перехід, виражений зміною фаз рівноваги системи і фаз заміни, тобто трансформації системи, представленої в часових показниках, зумовленої трансформацією інформаційних імпульсів, комунікаційних центрів і менеджерських еліт» [1].

Інші науковці наводять класифікацію трансформаційних процесів:

1. За економічним змістом: перехід від ринкових механізмів до внутрішньогосподарських і навпаки (інтеграція, дезінтеграція); переформування прав власності управління (реорганізація); переформування, перегрупування ресурсів (реструктуризація); переформування, перегрупування процесів (реінжиніринг).

2. За спрямованістю: трансформації, спрямовані на досягнення фінансових цілей.; трансформації, спрямовані на досягнення не фінансових цілей.

3. За основним завданням: трансформації, пов'язані із забезпеченням повного чи ефективного використання наявних можливостей; трансформації, пов'язані із нарощуванням можливостей; трансформації, пов'язані із створенням якісно нових можливостей.

4. За причинами: трансформації, викликані внутрішніми чинниками; трансформації, викликані зовнішніми чинниками.

5. За масштабом: в межах країни; в межах регіону; в межах галузі; в межах підприємства» [2].

Таким чином, досліджуючи трансформаційний процес та виходячи із вище проведених досліджень, можна виділити такі його основні етапи (фази):

1. Турбулентність – спричиняється появою «трансформатора» та супроводжується нестабільністю розвитку туристичної індустрії.

2. Флуктація – зумовлює відхилення у розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії (дисбаланс).

3. Біфуркація – поява глибокої кризи у розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

4. Деформація – спостерігається «зародження» ознак нової моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

5. Трансформація – поява нової моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії.

Трансформаційний процес ставить перед суб'єктами туристичної індустрії необхідність побудови нової моделі розвитку їх конкурентного потенціалу, яка відповідатиме постулатам розробленої вище концепції. Та модель розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії, яка існувала до нині не відповідатиме вимогам та реаліям повоєнного часу в Україні. «Стара» існуюча модель не в змозі за допомогою вже існуючих методів та інструментів забезпечити безпечний розвиток туристичної індустрії, відтворити конкурентний потенціал суб'єктів туристичної індустрії та туристичну привабливість територій, сталий розвиток туристичної індустрії та отримати синергетичний ефект від взаємодії усіх учасників туристичної індустрії. Тому, основним меседжем побудови нової моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії є забезпечення балансу інтересів між виробниками та споживачами туристичних послуг.

Побудові нової моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії повинне передувати дослідження зарубіжного досвіду на предмет імплементації тих елементів трансформації, які можна успішно втілити у вітчизняну практику зважаючи на сучасні реалії.

Зарубіжний досвід моделей трансформації економіки країн у повоєнний період досліджувало чимало вітчизняних та зарубіжних науковців. Л. Бальцерович досліджував модель «шокової терапії» на прикладі Польщі; Казанський Д. розглядає економічні реформи, які були здійснені у Сілезії та Катовіцах; також досвід Польщі для України досліджує Савицький Ю.; Шаров О., Римар З., Ямпольська Т. розглядають як Німеччина запровадила модель, яка отримала назву «німецьке економічне диво» плану Маршалла та її роль і значення для України та Європи; Захарченко В., Дука А. досліджують базові моделі економічних реформ та світовий досвід повоєнного відновлення економіки; Косаревич С. аналізує післявоєнну відбудову Боснії і Герцеговини; Пирч М. розглядає сновні причини трансформаційного спаду в країнах Центрально-Східної Європи та колишнього СРСР у 1990-х роках; Бондарець М. досліджує глобальні стратегії трансформації та структурної модернізації соціально-економічного розвитку транзитивних країн; Мигал М. досліджує практики відновлення країн після руйнації: Південна Корея. Невирішеною залишається проблема трансформації економіки України у повоєнний період для діяльності суб'єктів туристичної індустрії, зважаючи на досвід зарубіжних країн. Модель, яку застосує держава прямо буде впливати на її економічний розвиток [3].

У практиці існує дві основні моделі трансформації: градуалістська модель та модель «шокової терапії». Дві моделі, які різняться за змістом

та інтенсивністю проведення трансформаційних змін. Градуалістська модель побудована на поступових трансформаційних змінах, застосовуючи досвід функціонування «старої» моделі та її елементів державі відводиться особлива роль у регулюванні процесів трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії. Основними характеристиками даної моделі є:

- самостійність суб'єктів господарювання у здійсненні діяльності;
- поступове оновлення функцій державного управління процесами трансформації;
- поступове відтворення усіх елементів економічної системи;
- зосередження уваги на перспективних напрямках діяльності та усунення дисбалансів розвитку, що існували при «старій» моделі;
- стимулювання інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання та активна роль держави у цих процесах;
- захист вітчизняного товаровиробника;
- активізація інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної, соціальної, економічної та інших політик, які спрямовані на здійснення структурних трансформацій [4–5].

Модель «шокової» терапії є більш радикальним методом трансформаційних змін та передбачає ґрунтовні одноразові зміни, які повністю руйнують «стереотипи старої моделі». Історично в межах даної моделі сформувалось два прототиби: ортодоксальна модель і гетеродоксальна модель. Ортодоксальна модель ґрунтується на «скороченні дефіциту державного бюджету за рахунок зменшення державних витрат (на соціальне забезпечення, управління, оборону, освіту тощо) і збільшення прибуткової бази бюджету (скорочення податкових пільг, ліквідація позабюджетних фондів, підвищення контролю за податковою дисципліною); жорсткій бюджетній, податковій, грошово-кредитній політиці за «плаваючого» обмінного валютного курсу [4–5]. Гетеродоксальна модель передбачає активне запровадження фіскальних та монетарних обмежень, за яких балансуються ціни на товар/послуги та доходи населення, а також впровадження потужної антиінфляційної політики в країні. Для того, що контролювати ці процеси, держава запроваджує такі регулюючі інструменти: «повне заморожування цін і заробітної плати; законодавчі обмеження рівня приросту цін і заробітної плати; укладення угод між урядом та роботодавцями і профспілками щодо цін і заробітної плати тощо» [4–5].

Отже, найбільш прийнятною моделлю трансформації конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії в Україні є модель «шокової терапії», яка дозволить «відсікти» елементи ста-

рої моделі та впровадити нову концепцію відповідно до умов повоєнного періоду [3].

Висновки з проведеного дослідження. Відтак постало завдання здійснення глибоких трансформаційних процесів в державі, які з однієї сторони, спрямовані на відновлення економічного потенціалу країни, а з іншої на формування «самостійної національної ідентичності» [6]. Тому, створення моделі дозволить забезпечити трансформаційний прорив в економіці та розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії зокрема; забезпечити розширене відтворення конкурентних переваг та безпечний сталий розвиток туристичної індустрії в цілому. Наслідком трансформаційних змін буде лідерство на міжнародній арені надання туристичних послуг та висока ефективність протікання усіх економічних процесів у повоєнний період. Це в свою чергу, дозволить забезпечити баланс інтересів між наданням якісних та безпечних туристичних послуг з боку суб'єктів туристичної індустрії та задоволенням потреб споживачів з позиції ціннісного підходу («цінність туристичної послуги/продукту»).

Таким чином, запропонований диференційований підхід дозволить виважено підійти до вибору моделі розвитку конкурентного потенціалу суб'єктів туристичної індустрії залежно від стадії (фази) трансформаційного процесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Барановський О.І. Зміст трансформаційних процесів в економічних системах. *Вісник Університету банківської справи*. 2017. № 1 (28). С. 3–14.
2. Савушкін Д.І. Особливості та закономірності трансформаційної економіки в ринковому середовищі. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 2 (26). С. 49–54.
3. Єрко І.В. Зарубіжний досвід моделей трансформації економіки країн у повоєнний період для діяльності суб'єктів туристичної індустрії. *Економічний простір*: Збірник наукових праць. № 188. Дніпро : ПДАБА, 2023. С.89–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-15> (дата звернення: 15.02.2024).
4. Яковенко Р.В. Моделі та досвід макроекономічної стабілізації. URL: <https://tusovka.kr.ua/news/2020/05/02/modeli-ta-dosvid-makroekonomichnoi-stabilizatsii> (дата звернення: 10.01.2024).
5. Яковенко Р.В. Національна економіка : навч. посіб. [2-ге вид., випр.]. Кіровоград : «КОД», 2010. 548 с.
6. Двуреченська О., Гусениця А. Процес трансформації української ідентичності в контексті євроінтеграційних процесів. *Вісник НЮУ імені Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія, 3 (54). 2022. DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265742> (дата звернення: 27.12.2023).

REFERENCES:

1. Baranovskiy O.I. (2017) Zmist transformatsiinykh protsesiv v ekonomichnykh systemakh [Content of transformational processes in economic systems]. *Bulletin of the University of Banking*, no. 1 (28), pp. 3–14.
2. Savushkin D.I. (2014) Osoblyvosti ta zakonirnosti transformatsiinoi ekonomiky v rynkovomu seredovyshchi [Peculiarities and regularities of the transformational economy in the market environment]. *Bulletin of the Berdyan University of Management and Business*, no. 2 (26), pp. 49–54.
3. Yerko I.V. (2023) Zarubizhnyi dosvid modelei transformatsii ekonomiky krain u povoiennyi period dlia diialnosti subiektiv turystychnoi industrii [Models of the countries' economic transformation in the post-war period: foreign experience in the activities of the tourism industry subjects]. *Economic space: Collection of scientific works*. No. 188. Dnipro: PDABA, pp. 89–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/188-15> (accessed 15 February 2024).
4. Yakovenko R.V. Modeli ta dosvid makroekonomichnoi stabilizatsii [Models and experience of macroeconomic stabilization]. Available at: <https://tusovka.kr.ua/news/2020/05/02/modeli-ta-dosvid-makroekonomichnoi-stabilizatsii> (accessed 10 January 2024).
5. Yakovenko R.V. (2010) Natsionalna ekonomika [National economy]: academic. manual [2nd ed., corr.]. Kirovohrad: «KOD». 548 p.
6. Dvurechenska O., Husenytsia A. (2022) Protses transformatsii ukrainskoi identychnosti v konteksti yevrointehratsiinykh protsesiv [The process of transformation of Ukrainian identity in the context of European integration processes]. *Bulletin of Yaroslav Mudry NYU*. Series: Philosophy, philosophy of law, political science, sociology, 3 (54). DOI: <https://doi.org/10.21564/2663-5704.54.265742> (accessed 27 December 2023).